

עיר וקדיש מזו שמיא נחית

ט"ל תשבת מפני זרעו

ספר

זוהר קריאת שמע
כהלכתו דיניו ומנהגיו
חלק ד

בזוהר דא יפקון מן גלותא ברחמי

והמשכילים יזהרו כלזוהר הרקיע

חוברת מספר 92

תמוז תשע"ד - עיה"ק בית שמש תובכ"א

זוהר קריאת שמע

קריאת שמע בחו"ל

יצא לאור ע"י מפעל הזוהר העולמי,
עיה"ק בית שמש תוכב"א
חודש טבת שנת תשע"ג לפ"ק

זהרי רבי אלימלך

בספר **אהל שלמה** כתב בשם זקינו בעל הספר תפארת שלמה שאמר שרבי אלימלך היה גדול כאברהם אבינו, ואילו רק היה יכול היה בורח מגן עדן והולך לעשות עוד מצווה אחת.

בספר **ברית מנוחה** כתב שמה שאמרו בגמרא "אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם וכו'" הכוונה לדורות ההם, אבל הדורות האחרונים, שבהם רבי אלימלך יהיו גדולים יותר.

בספר **החכמה מאין** הביא בשם רבי יצחק מסטיטאשין שאמר שרבי אלימלך גדול אצלינו כרשב"י.

בספר **המלך במסיבו** כתב בשם ר' איציק'ל מפשעווארסק שאמר שמי שלמד ספר נועם אלימלך על פרשת ואלה שמות (על מעלת הצדיקים): "צריך להיות בהמה גדולה כדי לומר - אני משהו."

בספר **עבודת עבודה** מסופר על רבי יצחק אייזיק מקאלוב שרצה לפרש את הספר נועם אלימלך, ורמזו לו מן השמים שלא יפרש, ואמרו לו שכשם שעשה רבי אלימלך הרבה מצוות בחייו, כך יש בשמים הרבה פירושים לספרו.

סדר צעטיל קטן מהרבי ר' אלימלך מליז'נסק זי"ע

אלה הדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם:

א. בכל עת ורגע שהוא פנוי מן התורה ובפרט שהוא יושב בטל לבדו בחדר או שוכב על מטתו ואינו יכול לישן יהיה מהרהר במצות עשה זו של "**ונקדשתי בתוך בני ישראל**" (ויקרא כב, לב), וידמה בנפשו ויציייר במחשבתו כאלו אש גדול ונורא בוער לפניו עד לב השמים והוא בשביל קדושת השם יתברך שובר את טבעו ומפיל את עצמו להאש על קידוש השם יתברך ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ונמצא שאינו שוכב בטל רק מקיים מצות עשה דאורייתא:

ב. בפסוק ראשון של קריאת שמע וברכה ראשונה של שמונה עשרה יהרהר כנ"ל ועוד יכוין אם יענו

אותו כל אומות העולם בכל עינים קשים ויפשטו עורו מבשרו להכחיש ח"ו ביחודו יסבול כל היסורים ולא יודה להם ח"ו ויציייר בדעתו ומחשבתו כאלו עושין לו כנ"ל ובה יצא ידי חיוב קריאת שמע ותפלה כדין.

ג. גם בשעת אכילה וזיווג יכוין כנ"ל וכשיתחיל להרגיש תענוג גשמי יציייר במחשבתו כנ"ל ותיכף ומיד יאמר בפיו ובלבבו שיותר היה לו תענוג ושמחה בעשיית מצוות עשה של ונקדשתי באופן הנ"ל מהרגשת תענוג גשמי הזה שהוא מהצרעת משכא דחויא וכך יאמר וראיה לדבר שיותר היה לו תענוג ושמחה בעשיית מצוות עשה של ונקדשתי באופן הנ"ל ויגאפילו היו חוטפין אותו רוצחים באמצע אכילה וזיווג לעשות לו העינויים קשים הייתי משמח את עצמי על קידוש השם יתברך יותר מתענוג גשמי הזה. אך יהיה שיהיה דובר אמת בלבבו ושיהיה אז בשעת מעשה תקוע על לוח לבו בתוכיות ובפנימיות הלב באמת גמור ולא ישטה את עצמו להיות כגונב דעת עליונה ח"ו. (סדר צעטיל קטן מהרבי ר' אלימלך מליז'נסק זי"ע).

רש"י

אמרו בלבבכם : אמרו
מה שכתוב על לבבך
(דברים ו') על משכבכם,
שנאמר בשכבך (דברים
ו'). ודומו: בשינה אחרי
כן. כאילו אוחז חרב
של שתי פיות בידו:
להרוג את המזיקין.

קריאת שמע בחז"ל

ברכות (דף ד ע"ב)

אמר רבי יהושע בן לוי,
אף על פי שקרא
אדם קריאת שמע בבית
הכנסת מצוה לקרותו
על מטתו. אמר רבי יוסי,
מאי קרא, רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם
על משכבכם ודומו סלה.

ברכות (דף ה.)

אמר רבי יצחק, כל הקורא קריאת שמע על
מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות
בידו, שנאמר רוממות אל בגרונום וחרב

מאירי

אע"פ שקרא אדם את
שמע בבית הכנסת
מצוה לקרותה על
מטתו: ולא על המטה
ממש אלא סמוך לשכיבתו
כמו "ועליו מטה מנשה",
ולא על מטתו כאלו
שקורים אותן דרך
הדיוטות וצגלוי הראש אלא
צאימה וציראה. וטעם
קריאה זו פירשו בתלמוד
המערכ להצריח את
המזיקים, וציראו אללי
המזיקים הידועים, והם
הדעות הכוזבים, והזקיקוהו
צעתות הפנאי ליתד את
השם שלא יטעה צאמונות
השניות, וכשיקרא על

פירושי האחרונים

יחוד התפארת בפסוק שמע ישראל, ויחוד
המלכות בפסוק ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד, ולכך קראה שתי פיות כנגד ב'
יחודים הנזכר שבה, או יובן על דרך מה
שאמר הכתוב (תהלים צ"א ז') יפול מצדך אלף
ורבבה מימיניך, ופירש רבינו האר"י ז"ל
יפול לשון מפלה, ודלא כפירש רש"י ז"ל,
וקאי על אותם הגופים הטמאים, שהם
המזיקין, שהלבישו לנשמות הקדושות בעון
שזכור למעלה, שימותו ויפלו מימין
ומשמאל, וכנזכר בספר הכוונות, ולפי זה
להכי קורא את קריאת שמע בשם חרב של
שתי פיות, מפני שהיא הורגת מימין
ומשמאל: ומה שאמר בידו, נראה לי בס"ד
הכוונה כאלו אוחז חרב בידו דוקא, ואין
ביד השונא כלום, שבזה הוא בטוח להרוג

מצוה לקרותו על מטתו: ענינו דבלילה על
משכבו יבא לאדם הרהורי עבירה ביותר
ובק"ש מבטל אותן הרהורי עבירה להגין
עליו מחטא וממזיקין (עפ"י מהרש"א בסמוך ה, א).
רגזו ואל תחטאו אמרו וגו'. פי' רש"י על
משכבכם שנאמר ובשכבך עכ"ל. מיהו
מהאי קרא דובשכבך לא מייתי תלמודא
דאיכא לפרושי כדלקי בזמן שכיבה אבל על
משכבכם משמע ממש על מטתו ועוד פי'
רש"י ודומו סלה בשינה אח"כ והוא מלי
שתיקה ועי"ל מלשון דמדומי חמה דס"פ
ת"ה והוא מלשון ערב כפי הערוך וק"ל
(מהרש"א):

כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו. נראה לי
בס"ד הטעם שקרא לקריאת שמע בשם
חרב של שתי פיות, כי בקריאת שמע יש

מאירי	קריאת שמע בחז"ל	רש"י
הכונה הראויה תהא מטתו צטוחה מהס:	פיפיות בידם. מאי משמע. אמר מר זוטרא	מאי משמע: דבקריאת שמע. ובני רשף יגביהו עוף: העוף מסלקם ממך. התעיף עיניך בו: אם תכפל וסגרת עיניך בתורה היא משתכחת ממך.
	ואיתימא רב אשי, מרישא דענינא דכתיב יעלוזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם, וכתיב בתריה רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם. ואמר רבי יצחק, כל הקורא קריאת שמע על מטתו מזיקין בדילין הימנו, שנאמר ובני רשף יגביהו עוף ואין עוף אלא תורה שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו, ואין רשף אלא מזיקין	

פירושי האחרונים

משמאליה ורבבתא מימיניה (מהרש"א):
ואמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על
מטתו מזיקין בדילין הימנו כו' שנאמר כו'
ואין עוף כו'. י"ל דלפי"ז לא הו"ל למימר
כל העוסק בק"ש מזיקין בדילין הימנו אלא
כל העוסק בתורה דהא האי קרא דהתעיף
עיניך לאו בק"ש לחוד איירי אלא בכל
התורה. ואפשר משום דכל העוסק בתורה
ודאי שאין המזיקים בדילין הימנו לגמרי
דהא לקמן (דף ו' ע"א) אמרינן להיפך דדוחקא
דכלה מינייהו הוי והני ברכי דרבנן דשלהי
מינייהו הוי הני מאני דרבנן דבלו מחופיא
דידהו אלמא שדרך המזיקים להתקרב אצל
לומדי תורה אלא שאין בהם כח להזיקן
משא"כ בק"ש בדילין לגמרי כדאמרינן
בעלמא האי מאן דמבעית ליקרי ק"ש
וכדאמר ר"י גופא הכי לעיל דכאילו חרב
של שתי פיפיות בידו כו' וא"כ לפי"ז על
כרחך דחקינן לקרא דאין עוף אלא תורה
לענין ק"ש. וכמו שכתב מהר"י פינטו ז"ל
אלא דנראה לי להוסיף על דבריו דמה
שרומזו הכתוב ענין ק"ש בלשון תורה
דאפשר דאין המזיקין בדילין אף ע"י ק"ש

את השונא, או יובן הכונה לומר שאין החרב
תלוי עליו שעודנו בנרתיקו, שצריך שהות
מעט עד שישלפנו ויאחזנו בידו להרוג בו,
אלא הוא כאלו החרב שלוף ומוכן בידו שאז
הורג את האויב תיכף, וכן זה הורג בכח
קריאת שמע את המזיקין תיכף ומיד: או
יובן בס"ד לרמוז ידוע שם הוי"ה במלוי
ס"ג, ושם אהי"ה במלוי יודין עולים דרך,
וכונת חודש אלול בשמות אלו לטהרת
האדם בתשובה, והנה מספר חרב ומספר יד
עולים דרך, כמנין ב' שמות הנזכרים וזהו
כאלו אוזח חרב שתי פיות בידו, דייקא שאז
יש לו הארה מן שמות שעולים דרך (בו
יהוידע):

מאי משמע כו'. משום דבתר הכי כתיב
לעשות נקמה וגו' דמשמע דעלה קאי וחרב
פיפיות בידם ממש וקאמר דמשמע טפי
דארישא דענינא קאי דכתיב ירננו על
משכבותם וכתיב בתריה רוממות וגו' וענינו
בזה חרב פיפיות היינו שמכה מב' צדדין
מימין ומשמאל וכן הוא בק"ש שמבטל
המזיקין מב' צדדיו כמ"ש יפול מצדך אלף
ורבבה מימין וגו' כמפורש לקמן אלף

רש"י

קריאת שמע בחז"ל

ולחומי רשף: כתיב בין רעב למזיקין, נדרש לפניו ולאחריו יסורין ומזיקין. קטב מרירי: זה שם שד הצהרים במסכת פסחים (דף ק"א ב).

פירושי האחרונים

שמע שעל המטה לכיין להמית המזיקין הנמשכים מאותה קליפה אשת זנונים ומתחברים בטיפות הזרע שיצאו מן האדם, וצריך להמית אותם הגופים הטמאים המלבישים לאותם נשמות של טיפות הזרע, עיין שם, ועל אלו קאמר רבי יצחק כאלו אוחו חרב של שתי פיות בידו, ומה שאמר מזיקין בדילין ממנו, קאי על שאר מזיקין ושדים הנמצאים בעולם או דקאי על אותם שמתלכשים בטיפות הזרע, אך לא הגיע עדיין זמן מיתתם, כי ידוע מה שכתב רבינו האר"י ז"ל שאין האדם יכול להמית הכל בבת אחת, אלא כל לילה הורג שיעור הראוי לו כפי בחינתו, ועל הרוב לא יוכל להמית אלא דבר יום ביומו, כמספר הימים אשר חטא וכנזכר בדברינו קודם, לכן על אותם שלא הגיע זמנם להמית אותם אמר בדילין ממנו, שדוחה אותם מעליו לפי שעה על ידי קריאת שמע: והנה בזה מובן הכתוב יפול מצדך אלף, כנגד אותם שהגיע זמנם למות, אליך לא יגש, כנגד אותם שהם רק בדילין ממנו (בן יהוידע):

ואמר רבי יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו מזיקין בדילין הימנו שנאמר ובני רשף יגביהו עוף. יש לדקדק הלא כבר דריש רבי יצחק שכל הקורא ק"ש (על מטתו) כאילו אוחו חרב של שתי פיות בידו, וכאן הוא דורש שהם בדילין הימנו, וכיון שהן בדילין למה לו חרב פיפיות להלחם עמהם. ולפמ"ש לעיל (בדיבור הקודם) דהך חרב פיפיות היא להלחם עם היצה"ר הבא להחטיאו, ניחא, שאף שהמזיקין בדילין אבל

אלא במי שקורא אותה בכוונת הלב ובדיקדוק אותיות וטעמים כמי שלומד תורה דאמרינן לקמן (ט"ו ע"ב) בדברי תורה כו"ע בעינן כוונה דכתיב הסכת ושמע, כן נראה לי (פני יהושע):

מזיקין בדילין הימנו. הקשה הצ"ח ז"ל כיון דרבי יצחק דריש בדילין הימנו, איך הוא עצמו דרש חרב פיות בידו, כיון דבדילין למה לו חרב להלחם עמהם, ונראה לי בס"ד על פי מה שכתב רבינו האר"י ז"ל בפסוק (שמואל ב' כ"ב מ"ו) בני נכר יבולו, כי הקליפות הם זכרים ונקבות, ואותם הרוצחים שרוצים להמית את האדם המזה הזכרים, שהם העיקר בזה אלא שהנקבות נטפלים להם, כי כן הוא טבע העולם שהזכרים עושים מלחמה ולא הנקבות, אבל בבחינת הפתוי העיקר הם הנקבות כדכתיב (משלי ה' ג') חלק משמן חכה, אלא שהזכרים נטפלים עמהם והרחיב הדבור בזה בשער הפסוקים עיין שם, ובזה מתיישבים שתי דרשות של רבי יצחק היטב, דמה שאמר אוחו חרב של שתי פיות בידו, היינו כדי להרוג אותם כוחות הזכרים שהם העושים מלחמה, וצריך חרב להרגם, ומה שאמר מזיקין בדילין הימנו, קאי על כוחות הנקבות הבאים להדבק בו לפתותו ולטמאו, ואלו אין עושין מלחמה, ולכך אמר בדילין ממנו, ואף על גב ששם כתב רבינו ז"ל דכוחות הנקבות נקראים שדים, מכל מקום קראם כאן מזיקין בלשון מושאל, כי תכלית כוונתם בפתוי וטומאה כדי להזיקו אחר כך על ידי הזכרים: ובאופן אחר נראה לי בס"ד על פי מה שכתב רבינו ז"ל בכוונת קריאת

פירושי האחרונים

דגם בק"ש שעל מטתו הם בדילים, דאטו ק"ש שעל מטתו לאו דברי תורה היא, או מי גרע מק"ש של שחרית, וא"כ הם בדילים בלי אחיזת חרב, ומה קמ"ל קרא דירננו על משכבותם וגו' וחרב פיפיות בידם (צל"ח):

ואין עוף אלא תורה שנאמר התעיף עיניך בו כו'. וקשה דהא התעיף קאי על העין ולא על התורה. ועי' מ"ש מהרש"א. ולולי פי' רש"י י"ל איפכא דבני רשף יגביהו לענוש הפוסקין מד"ת והמבטל מדברי תורה נקרא עוף והכוונה ואין עוף אלא תורה היא שאין נקרא עוף אלא המתעיף עינו מד"ת. וי"ל בזה המשך הפסוק אדם לעמל יולד היינו עמלו של תורה ובני רשף מענישין הפוסק מעמלו של תורה. וממילא משמע דהעוסק בתורה בדילין ממנו. והי' מיושב טפי המשך הלשון מאי דמקשי ל"י ר"י לר"ל הא אפי' תשב"ר יודעין כו' אלא כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק כו'. וקשה מה אלא כיון דמילתא אחריתי היא. ולהנ"ל א"ש דגם זה מוכח בפסוק דבני רשף (כמ"ש לעיל) ולהכי מקשי ל"י למה דריש מהאי קרא מה דפשוט בתורה וטפי הו"ל לדרוש להחמיר וכדמצינו (גי'כ בהא דכתיב) נאלמתי דומי כו'. ולפי' רש"י י"ל נמי דר"י חידש לן לדרוש הפסוק להחמיר כנ"ל ור"ל הוי דריש ל"י כפי' רש"י (צל"ח):

ואין עוף אלא תורה. פירוש משמע שהתורה דוחה את המזיקין, ואם כן ממילא שמעין דקריאת שמע שהיא מדברי תורה שנתקנה על המטה כדי שישן מתוך דברי תורה, מועלת לדחות המזיקין הבאים להתגרות באדם בעת שינה, שהיא אחד מששים במיתה: והנה יש לדקדק למה כינה כאן את התורה בשם עוף ולא אמר תורה להדיא, או לכנות אותה בשאר כינויים שלה, ונראה לי בס"ד שבא לרמוז בזה על הלימוד לשמה

היצה"ר לא נבדל וצריך להלחם עמו. אבל לפי פשטן של דברים ולפי פירש"י דהך חרב פיפיות הוא להרוג המזיקין, קשה. וצ"ל שע"י החרב פיפיות הם בדילים. אלא דקשה איפכא כיון דכבר דריש מקרא דחרב פיפיות שהוא כאילו אוחז חרב פיפיות, למה לי שוב הך דרשא דבני רשף. וצ"ל דמחרב פיפיות אף שאנו יודעים שנלחם בהם, אכתי לא ידעין שהם בדילים, שמא עומדים הם להלחם עמו. קמ"ל קרא דיגביהו עוף, שהם בדילים ומסתלקים ממנו על ידי החרב פיפיות שרואים שביד הקורא (צל"ח):

ואין עוף אלא תורה כו'. דכל הענין נדרש לגבי תורה כי תשב ללחום וגו' ושמת סכין בלועך וגו' כמפורש פ"ק דחולין ואמר אל תיגע להעשיר וגו' כפרש"י שם ואמר מבינתך חדל כמ"ש ואל בינתך אל תשען מלחזור על גירסתך כי התעיף עיניך בו וגו' כפרש"י דהיינו שימהר הדבר להשתכח ממך מיהו קשה בדרש הזה לומר משום דכתיב התעיף לגבי תורה קאמר דאין עוף אלא תורה דהא התעיף לא קאי על התורה אלא אענין דקרא ונראה דאסיפא דהאי קרא סמיך דכתיב כנשר יעוף בשמים דקאי על התורה וקאמר קרא דבני רשף שהם מזיקין העוף שהיא התורה שנמשלה לעוף שמעופף בשמים מגביהם ומסלקם מן האדם וק"ל (מהרש"א):

ואין עוף אלא תורה וכו'. וקשה אכתי מנ"ל דבק"ש מיירי, דיילמא בכל דברי תורה המזיקין בדילין הימנו. ועוד, דאפילו אם היה לנו סמך דאיירי בק"ש, אכתי מנ"ל דבק"ש שעל מטתו איירי ודיילמא בק"ש של שחרית מיירי. ואמנם לפי מה שכתבתי לעיל ניחא, דעל כרחך ע"י חרב פיפיות שהוא בק"ש שעל מטתו הוא דבדילי, דאי נימא שע"י כל דברי תורה הם בדילים או דבק"ש של שחרית בדילים הם, א"כ ממילא

רש"י

כאלו מעיד עדות שקר
בעצמו: לישנא מעליא.

קריאת שמע בחז"ל

בדבות (דף י"ד ע"ב)

**אמר עולא, כל הקורא
קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות
שקר בעצמו. אמר רבי חייא בר אבא אמר**

מאירי

כל הקורא קריאת
שמע בלא תפילין וכו':
מה שציארנו שקבלת עול
מלכות שמים קודמת
לקבלת עול מצוות, הדברים
אמורים להקדים פרשה

שיש זה עול מלכות לפרשה שיש זה עול מצוות, אצל מ"מ חוצה לאדם להקדים הנחת תפילין ולציטת
זינית קודם שיקרא את שמע, וכל הקורא קריאת שמע בלא תפילין, אם עשה זה דרך פרוק עול מצוות
תפילין או דרך זלזול הרי הוא כאלו מעיד עדות שקר בעצמו, שהרי הוא מראה עצמו כמקבל עול
מצוות והוא מפקיעו, ואם הוא קוראה בלא זינית והוא לובש כסות המצויצ צו הרי הוא כאלו הקריצ
זנה בלא נסכים. והרואה לקבל עליו עול מלכות שמים בשלימות, ישכיס ויטהר עצמו ויטול

פירושי האחרונים

אמרי שפר על דברי תורה, ופרשתי בס"ד
הטעם שנקראת אמרי שפר, דידוע שיש
ששים רבוא פרושים לתורה וכמו שכתב
רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים, ובזה
מובן הטעם שנקראת שפר, ראשי תיבות
ששים ריבא פירושים, ולכן מזיקין
שנקראים רש"ף, בדלין מכח התורה שהיא
שפר, אותיות דדין כדין, גם נראה לי בס"ד
רשף אותיות שרף, והוא שם משמות
הקליפות שנקראים נחש שרף עקרב, אשר
ראשי תיבות שלהם עש"ן כנודע, והתורה
נקראת אש, ששורף את השרף שהוא רשף,
ומבטלו: ועדיין יש להקשות במאמר הנזכר
דקאמר ואין עוף אלא תורה, דנראה שבא
לשולל משמעות אחרת, וזה אינו, כי עוף
משמעותו ידוע שהוא בעל חי אשר יעופף,
ולכך נקרא עוף, ודרשה זו דקאי על התורה
אינה אלא רמז ואסמכתא בעלמא, ונראה לי
בס"ד דאין כונת בעל המאמר על מלת עוף
דעלמא, אלא כונתו על מלת עוף דהאי קרא
בלבד, דאין לה משמעות עוף שהוא בעל
חי, אלא משמעותה הוא על תורה דוקא,
והוא כי מאחר דרשף דכתיב בהאי קרא
הוא, רצונו לומר, מזיקין, אם כן אי אפשר

כדי שיועיל לכך, והוא כי הלומד לשמה
מחשבתו בלימודו פונה למעלה להאיר
בשרשו ולתקן עולמות העליונים, אבל שלא
לשמה מחשבתו דבוקה וקשורה בארץ
התחתונה כי כונתו להשיג אושר עולם הזה
ותועלת החומר, לכך הלומד שלא לשמה
ידמה לבהמות וחיות שהם דבוקים וקשורים
בארץ התחתונה שאינם יכולים להגביה
עצמן מן הקרקע, ולכן הם חומר גס הרבה,
אבל העוף חומר זך יותר מהם, שהוא פורח
באור ומגביה עצמו למעלה, ובזה מובן
הטעם מה שכינה את התורה בשם עוף, כי
רק מי שלבבו פונה למעלה הרי זה
מתקיימת בידו, ועיין מהרש"א שכתב
אסיפה דהאי קרא קסמך, דכתיב (משלי כ"ג
ה) כנשר יעוף השמים, דקאי על התורה
ויבא נכון לפי דברינו: ועוד נראה לי כינה
אותה בשם עוף, שהוא מספר יוסף, וידוע
תלמיד חכם מכונה בשם יוסף, וכמו שאמרו
תלמידי חכמים כל זמן שמזקינין דעתן
מתוספת, וכמו שכתוב (משלי א' ה') ישמע
חכם ויוסיף לקח: ונראה לרמוז עוד בענין
זה כי התורה נקראת אמרי שפר, וכמו
שדרשו על הפסוק (בראשית מ"ט כ"א) הנותן

מאירי

ידיו ויניח תפלין ויקרא את שמע ואח"כ יתפלל, ואם יש לו טלית המחויצ צליצית יציץ טליתו ויתעטף בו, לא נזדמנו לו תפלין והתחיל בצרכות קריאת שמע או בקריאת שמע ונזדמנו לו תפלין מניחן צין הפרקים,

קריאת שמע בחז"ל

רבי יוחנן, כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים.

ואמר רבי יוחנן, הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה

רש"י

כאילו הקריב עולה בלא מנחה: שחייבו הכתוב להקריב עמה שנאמר (במדבר כ"ח) ועשירית האיפה וגו', אף הקורא ואינו מקיים אינו גומר את המצוה. **נסכים:** הוא היין המתנסך על גבי המזבח

אחר העולה והזבח, כדכתיב ונסכיהם חצי ההין וגו' (במדבר כ"ח), והוא הדין דמצי למימר כאילו הקריב עולה בלא מנחה ונסכים דהא עולה נמי טעונה נסכים, אלא לישנא דקרא

פירושי האחרונים

כתיב ביני ובין בני ישראל אות היא וגו' במילה כתיב והיה לאות ברית ביני וביניכם בתפילין כתיב והיה לאות על ירך וגו' ועל פי שנים עדים יקום דבר וע"כ בשבת לא בעי תפילין דאיכא שני עדים שבת ומילה אבל בחול בעי שני עדים דהיינו מילה ותפילין והרי אם אינו מניחם בחול ה"ל עד השני שהם התפילין עדות שקר בעצמו (מהרש"א):

כאלו הקריב עולה בלא מנחה כו'. וה"ה דהוה מצי למנקט עולה בלא נסכים כו' אלא לישנא דקרא נקט עולה ומנחה וגו' עד כאן לשון רש"י ותוספות והוא הדין בזבח נמי הוה מצי למנקט מנחה הקריבה עמה כמפורש בפרשת שלח לך אלא לישנא דההוא קרא דפרשת אמור נקט זבח ונסכים מיהו קצת קשה אגופא דקרא אמאי נקט בכהאי גוונא גבי עולה מנחה וגבי זבח נסכים דהא תרווייהו בתרווייהו איתנהו ונראה משום דעולה המקריבה ודאי לכו לשמים דכולה כליל וע"כ נקט לגבה מנחה שגם היא בדוגמת העולה כדאמרין דכתיב גבי מנחה ונפש כי תקריב וגו' מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו מה שאין כן בזבח

לפרש האי עוף כמשמעו בעלמא שהוא בעל חי, דאיך יתכן לומר שהעופות ישלטו במזיקין, על כן מוכרח לומר אין עוף האמור בהאי קרא אלא תורה, ובזה ניחא נמי סמיכות המאמרים האלה יחד אין עוף אלא תורה, ואין רשף אלא מזיקין, ודוק: שם שנאמר (משלי כ"ג ו') התעיף עיניך בו. יש להקשות למה עשה דרשה זו על פסוק זה, דעדיף לסמוך דרשה זו על פסוק (זכריה ה' א') מגילה עפה דכתיב בזכריה שהוא פסוק נביאים, ונראה לי דרשתו על פסוק שלמה המלך עליו השלום דקדים לזכריה הנביא עליו השלום בזמן, ועוד נראה לי פסוק מגילה עפה דזכריה קאי על תורה שבעל פה דוקא, ופסוק התעיף עיניך בו קאי על תורה שבעל פה ותורה שבכתב (בן יהודע):

כל הקורא ק"ש כו' כאילו מעיד כו'. פירש"י כאלו כו' בעצמו לישנא מעליא עכ"ל. ר"ל דלא בעי למימר כאלו מעיד עדות שקר בהקב"ה שצוה לו להניח תפילין והוא אינו מניח ונקט בעצמו אבל בתר"י פ"י בעצמו ממש ע"ש וכתבו המפרשים בזה לפי שג' מצות נתן לנו הקב"ה שהן אות ועדות לנו שאנחנו עמו והן שבת ומילה ותפילין בשבת

רש"י

נקט עולה ומנחה זבח ונסכים. **יפנה**: לנקביו. **דכתיב ארחץ בנקיון**: משמע ארחץ כל הגוף ולא כתיב ארחיץ כפי לדרשה אתא לומר שמעלה עליו שכר רחיצת כפיו כאלו טבל כל גופו.

קריאת שמע בחז"ל

יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל וזו היא מלכות שמים שלמה.
אמר רבי חייא בר אבא
אמר רבי יוחנן, כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן דכתיב ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחה ה'.

מאירי

יש אומרים מניחן שלא בצרכה שלא יפסיק ויש שמתירים אף בצרכה, ואין צידי להכריע, ויש מפרשים אף צין גאל ישראל לתפלה וצין ויאמר לאמת ויניצ וצנדז שלא בצרכה שאין צרכה מעצנת מצוה, וקצת רצני נרפת עשו צעמנ מעשה אף צניצית ששלחו צשציל טליחס ושלחו שליח ושהה ולא צא עד שסיימו את שמע ופסקו צין שמע לתפלה ונתעטפו ונתפללו, וצתוספות תפשו עליהם שלא נאמר כן אלא צתפלין שהן נורך תפלה וכמו

שאמרו הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא את שמע ויתפלל ואילו צניצית לא הזכיר וא"כ אף לשאר מצוות יפסיק, ולדעתי אינה תפישה שאף הצניצית נורך קריאת שמע ומניעתו עדות שקר צעמנו ולא נמנע מלהזכירה אלא מפני שאם אין הכחות ראוי צכך פטור דחצנת מנח הוא:

פירושי האחרונים

הנסכים חסרה ודו"ק (מהרש"א):

כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל כאלו בנה מזבח וכו'. נראה לי בס"ד טעמו של דבר זה על פי מה שכתב רבינו האר"י ז"ל בספר הכונות, ששני המעשים האלה שהם יפנה, ויטול ידיו, הם בסוד תיקון עולם העשיה, וכנגד זה הוא תיקון סדר הקרבנות, שהם גם כן בסוד תיקון העשיה, עיין שם, ולפי זה לכך נקט (תהלים כ"ו ו) ארחץ וכו', ואסובבה וכו', כי שניהם במקום אחד הם. גם להכי קרי לה מלכות שמים שלימה, כי בשני המעשים אלו של יפנה שדוחה הפסולת לחוץ, וגם נוטל

שאינה כולה כליל ולא מצינו גם בנסכים שיאמר בהם נפש ולכך נקט להו בהדדי זבח ונסכים וא"ש השתא דנקט האי קרא בדמיון לענין קריאת שמע בשתי דברים משום דבקריאת שמע איכא ב' פרשיות דאית בהו מצות תפילין בפרשת שמע דמקבל עליו עול מלכות שמים וקורא בה מצות תפילין ואינו מניחן הרי זה כמקריב עולה דכל לבו לשמים אבל המנחה שהיא גמר המצוה דמקריב בה נפשו חסרה ובפרשת והיה אם שמוע דמקבל עליו עול מצות וכתיב בה גם כן מצות תפילין אם אינו מניחן הרי זה בדמיון כמקריב זבח וגמר מצותה שהיא

מאירי

הקורא את שמע צריך שיתן ריוח בין הדבקים. כלומר להפריד בין שתי אותיות הדומות זו לזו שסמוכות אחת לחברתה, מפני שהם מנויות להצליעם אחת בחברתה, כגון על לצנך ככל לצנך על לצנכס ככל לצנכס עשז צשדך ואצלתם מהרה הכנף פחיל אחכס מארץ, ואע"פ שצמלות עשז צשדך וכן הכנף פחיל אין האחת נקראת כמו האחרת ואין מנויה להצליע אחת בחברתה שמא יקראם

קריאת שמע בחז"ל

בדבנות (דף ט"ז ע"ב)

תני רב עובדיה קמיה דרבא, ולמדתם שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים. עני רבא בתריה, כגון על לבבך על לבבכם, בכל לבבך, בכל לבבכם,

רש"י

בין הדבקים: תיבות המדובקות זו בזו אם אינך מפרידן כשהתיבה השניה מתחלת באות שהתיבה שמלפניה נגמרת הוא קורא אותן שתי אותיות באות אחת אם אינו מתעסק ליתן ריוח ביניהן כדמפרש רבא.

עשב בשדך, ואבדתם מהרה, הכנף פתיל, אתכם מארץ. אמר רבי חמא ברבי חנינא, כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה

צגגנון אחד או שמה צומן התלמוד היו קורין אותן צגגנון תנועה אחת, ויש שאומרים כן צאותו וזכרתם תזכרו ועשיתם, ואין הדברים נראים ונריך להתיז ז' של תזכרו שלא תדמה לסמ"ך, וצסס הגאונים ראיתי שנריך להזהר שלא להצליע יו"ד שצוהיו שלא ידמה כאלו אומר והא, ושיפסיק בין וצרה לאף שלא ידמה כאומר וצרה ולהתיז עי"ן כאשר נשבע, וצתלמוד המערב אמרו שנריך לשהות בין היום לעל לצנך וצין היום לאהבה:

פירושי האחרונים

חלק אחד, ועצם אחד, ואם יצטנן האש בשביל אותו צדיק נמצא הרשעים שצריכים להשרף בכל רגע באין הפסק ומנוח הם ניצולים, ואיך יתכן זה, ולכך ראוי שלא יצטנן בשביל הצדיק ההוא, אך באמת אם זה הצדיק מדקדק בקריאת שמע, שנותן ריוח בין הדבקים להבדיל בין תיבה לתיבה, כן הקב"ה יעשה הבדלה בין האש שיורד שם הצדיק, ובין האש שהוא דולק על הרשעים, ועל ידי כן אותו האש שיורד בו הצדיק יצטנן, ואותו האש ששורף את הרשעים ישאר בחומו, כיון שנבדלו זה מזה, ונעשה כמו כותל מפסיק בניהם, ונמצא הוה מדה

ידיו להעביר ממנו רוח רעה, אז מדה כנגד מדה, דוחה הוא את החיצונים מן הקדושה, וכאשר יתפרדו כל פועלי און אז תתרומם הקדושה, ותהיה מלכות שמים שלימה דייקא, והבן (בן יהודע):

כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה מצנינין לו גיהנם. נראה לי בס"ד דאיירי בצדיק גמור שיורד לגיהנם לפי שעה, כדי למשוך ולעלות משם נשמות, וכדי שלא יצטער אותה שעה מאש גיהנם, מצננין לו, ושוב ראיתי שכן כתב הגאון הצ"ח ז"ל, יעויין שם, ובזה יובן טעם נכון מה יש בזה מדה כנגד מדה, והוא כי אש גיהנם הוא כולו

רש"י

בפרש שדי: אם תפרש שדי ותבדיל תיבות של מלכות שמים, מלכים בה תשלג בצלמון, התורה אשר בה מלכים ימלוכו תשלג ותצנן לך את צל המות.

קריאת שמע בחז"ל

מצנננין לו גיהנום, שנאמר בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון אל תקרי בפרש אלא בפרש אל תקרי בצלמון אלא בצלמות.

פירושי האחרונים

שכתוב בה (משלי ח) בי מלכים ימלוכו תצנן לך גיהנם זהו תשלג בצלמון, ודרשו רז"ל כי ענין ק"ש הוא כחותמו של מלך ומלך בשר ודם כששולח חותמו לעבדיו הכל עומדין על רגליהם כו', ולא פורעים את ראשיהם בשעה שקורים ק"ש אלא שיכונו את לבם וידקדקו באותיות ועם זה יוצאין ידי חובתן":

ובפלא יועץ (ערך קריאת שמע) כתב: "וצריך לדקדק באותיותיה הרבה וזה לא יוכל עשות אלא ע"י מתון וזהירות גדול והרגל זמן רב וראוי להתחזק לעשות נ"ר ליוצרנו שהרי אמרו המדקדק באותיותיה מצנננין לו גיהנם וזו טובה גדולה היא למי שיודע מעט מהו גיהנם". וכתב המהר"ל בספר נתיבות עולם (א' נתיב העבודה פ"ט) בביאור הענין: ודברים אלו צריכים עיון. ופירוש זה הוא דבר מופלג, אין ספק כי התורה מצננת הגיהנם, כי כבר בארנו כי אין הגיהנם רק ציה וצלמות ששם החסרון בכל ואין על הגיהנם שם מציאות כלל. ולכך נקרא ציה שהוא מלשון שממה, ונקרא צלמות ששם המיתה ור"ל ההעדר שכל מיתה הוא העדר, והוא לחוטאים שהם בעלי חסרון ולכך משפטם בגיהנם. ומפני זה הגיהנם אינו מצד התורה כי במדרגת התורה אין חסרון, רק הגיהנם הוא במדרגת עולם הגשמי שבמדרגת החומר הוא החסרון, ולפיכך התורה מבטל כח הגיהנם ומצננת אותו. ומה שאמר הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה, היינו הדקדוק

כנגד מדה, ובאופן אחר נראה לי בס"ד טעם למדה כנגד מדה, כי הקורא במהירות בלתי הרווחה בין תיבה לתיבה יהיה הבל פיו חם יותר, כי ההבל יוצא מקרב האדם חם הרבה, ואם יקרא לאט לאט כדי לתת ריוח בין תיבה לתיבה, יצטנן ההבל קצת בתוך הפה דהיינו בעודו באויר הפה, לכן המדקדק באותיותיה שנותן ריוח מוכרח שקורא בנחת, שאז יצטנן ההבל בתוך פיו קצת ולכך מצנננין לו גיהנם, והנה ראשי תיבות פסוקים פרשת שמע ופרשת והיה אם שמע עולה ת"ז, כמנין אתה עם הכולל, ובזה יובן (תהלים כ"ג ד') גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, רצונו לומר זכות הפסוקים שראשי תיבות שלהם אתה, שאני מדקדק בהם הוא עמדי (בן יהוידע):

וז"ל כד הקמח (ערך יחד ה'): "ומשפט פרשיות של ק"ש צוו חכמים שיוציא אדם בפיו האותיות כהלכתן שנאמר ולמדתם שתהיה למידה תמה, כדי שיתן ריוח בין הדבקים, וכן יצטרך לדקדק בכל האותיות שבהן שהן רמ"ח אותיות כנגד רמ"ח איברים שבו, ודרשו רז"ל (ברכות פ"ב דף טו) כל הקורא ק"ש ודקדק באותיותיו מצנננין לו גיהנם שנאמר (תהלים סח) בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון אל תקרי בפרש אלא בפרש אל תקרי בצלמון אלא בצלמות, ופירש"י ז"ל כשתבדיל ותפריש אותיות ק"ש שהיא עול מלכות שדי ותפריש בין זו לזו התורה

קריאת שמע בחז"ל

דרכות (דף נ"ז ע"ב)

הקורא קריאת שמע בחלום ראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך.

פירושי האחרונים

שנאמר בפרש שדי מלכים נו'. כי זה השם היוצא מפרשת ק"ש להגין על האדם משידין ורוחין כדאמר"י פרק ב' דשבועות (טו ע"ב) בשיר של פגעים יושב בסתר עליון בצל שדי וגו' וע"כ כותבין זה השם על המזוזות מבחוץ נגד פ' שמע שבפנים ואמר אם מדקדק באותיותיה שגם בעוה"ב יגין עליו מפני מלאכי חבלה הממונים על הגיהנם שמצננין לו גיהנם בשלג כמ"ש שיש שם ג"כ גיהנם של שלג ובו מצננין הגיהנם של אש (מהרש"א):

שנאמר בפרש שדי מלכים בה. יש להקשות היכא רמיזא קריאת שמע בתיבת שדי, ונראה לי בס"ד על פי מה שכתבו המקובלים ז"ל בקריאת שמע האדם עושה שני כתרים, כתר תורה, וכתר מלכות, והכונה הוא כי פסוק שמע ישראל הוא יחוד התפארת הנקרא תורה, וביחוד זה נעשה כתר תורה, ופסוק ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחוד המלכות, ובו נעשה כתר מלכות, נמצא בקריאת שמע יש תיקון ב' כתרים, וכל כתר הוא ב' פעמים י"ש, ונמצא שני כתר הוא ד' פעמים י"ש, וזה נרמז בתיבת שדי"י שהוא ד' י"ש על קריאת שמע שבה נעשה שני כתרים. אי נמי, נראה לי שני פסוקים של קבלת מלכות שמים יש בהם מ"ט אותיות, ופסוק ואהבת שבו עיקר קבלת עול מצות, דכתיב ביה בכל לבבך, בשני יצריך, ובכל נפשך, אפילו נוטל נפשך, ובכל מאדך, אפילו נוטל ממונד, שגם זה הפסוק חשוב לממני באותיות, יש

שתהיה התורה שלימה כאשר מדקדק באותיות התורה והיא שלימה ולפיכך מצד הזה ביטול כח הגיהנם. ומה שאמרו הקורא קריאת שמע ולא הלומד תורה ומדקדק באותיותיה, דבר זה כי עיקר לימוד התורה הוא הכוונה, ולפיכך אף על גב שמדקדק באותיות התורה אין זה עיקר כי העיקר הוא ההשגה והדיעה, ואי אפשר שתהיה לאדם השגה שלימה, אבל קריאת שמע הוא גם כן התורה וקריאתו הוא העיקר, ואף על גב דצריך גם כן כונה מכל מקום העיקר הוא הקריאה שלכך נקרא קריאת שמע, וכאשר מדקדק באותיותיה עד שהיא קריאה שלימה לגמרי והיא תורה שלימה דבר זה בודאי מצנן לאדם גיהנם, כי מצד שלימות התורה דהיינו קריאה שלימה אין הגיהנם שהוא החסרון והעדר וזה שאמר מצננין לו גיהנם. ועוד כי דוקא ראוי זה לקריאת שמע כאשר מקבל עליו מלכותו ואחדותו יתברך, וידוע כי הגיהנם נברא ביום שני והשני הוא הפך האחד, וכאשר קורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה שהוא קריאה שלימה דבר זה מבטל כח הגיהנם שנברא ביום ב', ופירוש זה הגון ונכון מאוד למבינים:

ובמשנה ברורה (או"ח סימם סב ס"ק ב): מ"מ יזהר מאד לכתחילה בזה, ואיתא בש"ס המדקדק בהן שכרו שמצננין לו גיהנם שהוא מדה כנגד מדה, שמאחר שהוא מעורר עצמו בזה ומניע את חומו הטבעי לדקדק באותיות, ובשכר זה החום הטבעי שהוא מעורר מצננין לו כנגדו חום אחר שהוא בגיהנם [ב"י].

רש"י

והיה מקבל עליו עול
מלכות שמים: קורא
קריאת שמע.

קריאת שמע בחז"ל
בדכות (דף ס"א ע"ב)

בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה,
זמן קריאת שמע היה, והיו

סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול
מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו, רבינו עד כאן. אמר להם, כל
ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל את
נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי

פירושי האחרונים

אפילו בשאר מצות שרי איכא למימר דר"ע
נמי מחמיר על עצמו היה ואפשר שזהו
שאמרו ליה תלמידיו רבי עד כאן דהיינו וכי
עד כאן חייב אדם למסור עצמו גם בשאר
מצות והשיב להם כל ימי הייתי מצטער כו'
ורצוני בכך להחמיר על עצמי אפילו בשאר
מצות ודו"ק (מהרש"א):

והיו סורקין בשרו במסרקות של ברזל. נראה
לי בס"ד הטעם שעשו לו היסורין במסרקת
של ברזל, כי הם באים מכח שיש לו ת'
כחות בקליפה שלהם, בסוד והנה עשו בא
וארבע מאות איש עמו, ולכן שלטו בו
במסרקת שעולה מספר ת', אך באמת רמז
זה של המסרק הוא לרעתם, כי שר עשו הוא
פלוגי אשר הרע שלו הוא בשני אותיות ס"מ
וכמ"ש בזה במ"א, וחלק תיבת מסרק
לשתים וקרי בה מס רק דהמם נעשה רק,
כי בזה הדבר נתברר ניצוצות הרבה מן
הקליפה ההיא ונתרוקנה, ולכן כשראו
מלאכי השרת צערו של אותו צדיק במסרק
ההוא אמרו רבונו של עולם זו תורה וזו
שכרה, כי העוסק בתורה שכרו ארבע מאות
עלמין דכיסופין כנודע, ואיך תמורת זו ניתן
לו בעולם הזה העינוי הרב ועצום הזה של
המסרק שהוא מספר ארבע מאות (בן יהוידע):

בו ט"ל אותיות, סך הכל ג' פסוקים הנזכרים
הם פ"ח, ונשאר בקריאת שמע רכ"ו תיבות
עם כפל ג' תיבות, נמצא סך הכל מספר
שדי, ודו"ק (בן יהוידע):

בשעה שהוציאו את רבי עקיבא וכו': בעובדא
דרע"ק דשמעתין דמסר נפשו על ביטול
תורה היינו בשעת השמד כדאמרינן התם
דבשעת השמד אפילו על מצוה קלה יהרג
ואל יעבור, ועוד דר"ע בפרהסיא הוה
כדאמר מקהיל קהלות ברבים ובפרהסיא
אמרינן התם דאפילו על מצוה קלה יהרג
ואל יעבור, ובזה יפול קושית הרא"ם על
פירש"י בפרק בן סורר שפירש דבכל נפשך
מיירי בעבודת כוכבים בלבד היינו שלא
תמירנו בעבודת כוכבים ובחומש פירש
סתם דכן הוא בכל המצות, דלאו קושיא
היא דהתם בגמרא אפילו בצנעה ואפילו
שלא בשעת שמד איירי ודוקא בעבודת
כוכבים אבל בפרהסיא א"נ בשעת השמד
בשאר מצות נמי איירי האי קרא דבכל
נפשך דיהרג ואל יעבור כדאמר נמי התם
וכדמסיק הכא בעובדא דרע"ק שאמר
ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, ולפי דברי
התוס' שכתבו בפרק אין מעמידין ע"פ
הירושלמי דאם רצה אדם להחמיר על עצמו

קריאת שמע בחז"ל

רש"י

ממתים ידך יי' ממתים:
מידך היה לו למות ולא
מידי בשר ודם.

לא אקיימנו. היה מאריך באחד עד שיצתה
נשמתו באחד, יצתה בת קול ואמרה,
אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד.

אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, זו תורה וזו
שכרה! ממתים ידך ה' ממתים וגו' אמר להם חלקם בחיים,
יצתה בת קול ואמרה, אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי
העולם הבא.

פירושי האחרונים

דהיינו זמן קריאת שמע התפלל רבי עקיבא
וביקש רחמים שתצא נשמתו בשעת קריאת
שמע, והוא היה כוונתו כדי לקיים קרא
כדכתיב בכל נפשך שנוטל את נפשך, ואף
שבאמת ע"י היסורין מתרבה שכרו בעוה"ב
יותר משכרו על המיתה כי לפום צערא
אגרא, מ"מ היה ניחא לו לקיים המצוה
כמפורש בתורה הואיל וכך נפיק מפומיה
דקוב"ה יותר מריבוי השכר. והתלמידים
כאשר שמעו שהוא מתפלל על קירוב
מיתתו היו סבורים שכוונתו שקשה עליו
מאד כאב יסורים כאלה, ולכן שאלו אותו
רבינו עד כאן, וכי עד כאן דהיינו עד
המיתה האדם מחויב למסור על קידוש השם
והלא גם כל יסורים שבעולם חייב לסבול
על קידוש השם, ועל זה השיב להם כל ימי
הייתי מצטער על פסוק זה וכו' ועכשיו
שהגיע לידי וכו', שרוצה לקיים המצוה כמו
שיצא מפי הקב"ה יותר מריבוי השכר של
היסורין. והקב"ה רצון יראיו יעשה ומילא
בקשתו ויצאה נשמתו באחד, ואף שהיה
אפשר עפ"י הטבע שיחיה עוד איזה רגעים
ולקבל יסורים יותר כל הרגעים הללו והיה
מתרבה שכרו יותר ויותר: וזהו כוונת דברי
משרתי עליון שאמרו זו תורה וזו שכרה

אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן וכו'. שאלת
התלמידים היא דבר תימה, וכי רצו שחס
ושלום לא ימסור נפשו, וגם לשון עד כאן
אין לו הבנה, וגם תשובת הרב שהשיב כל
ימי וכו', ואטו אם לא היה מצטער על זה
כל ימיו לא היה ראוי למסור נפש, והיה לו
להשיב כתיב בכל נפשך אפילו נוטל את
נפשך. ונראה כאשר נדקדק עוד דאמר
שהיו סורקין וכו' והיה מקבל עליו עול
מלכות שמים, ופירש"י קורא קריאת שמע.
והנה כיון שיצאה נשמתו באחד א"כ היה כל
הויכוח הזה של רבי עקיבא עם תלמידיו
באמצע הפסוק של שמע, והדבר תמוה
שהתלמידים ידברו עמו להפסיקו באמצע
הפסוק, ופשיטא שתמוה על רבי עקיבא
שיפסוק באמצע פסוק ראשון: ולכן אני
אומר שהגיע זמן קריאת שמע, והנה היו
מיסרים אותו ביסורים כאלה שהמה בלי
ספק חמורים ממיתה, ובמסכת כתובות דף
ל"ג ע"ב אמרו אלמלא נגדוהו לחנניה
מישאל ועזריה וכו', דהכאה שאין לה קצבה
חמירא ממיתה, והתוס' שם (ד"ה אילמלי)
הקשו מהך דרבי עקיבא שסרקו בשרו והיה
מוסר עצמו על קידוש השם. ומעתה אני
אומר שבהגיע זמן קבלת עול מלכות שמים

פירושי האחרונים

הקיצו, והלך אליהו זכור לטוב עמו כל היום וכל הלילה, עד שבאותה הלילה הגיעו לעיר טבריה, ועלו על ההר, ונפתחה מערה לפניהם וראו שם מטה ושלחן ומנורה מעשה ידי שמים, ושמו את רבי עקיבה על המטה ויצאו, ותכף נסתמה המערה בידי שמים ולא נשארה אלא רק מערה החיצונה פתוחה אשר עתה העולם נכנסים בה, וכנזכר כל זה במדרש משלי יע"ש: ומה שא"ל תלמידיו רבינו עד כאן, נראה לי בס"ד על פי מ"ש רבינו האר"י ז"ל בספר הכונות דרוש נפ"א, שמסירת נפש על קדוש השם הוא בשני אופנים, הא' בכח, דהיינו בכונת הלב בתיבת אחד, וזהו מנהגן של כל הצדיקים לכוין בק"ש בכל פעם, והבי מסירה בפועל כענין רבי עקיבה וחביריו, ובאותו זמן שנהרגו בו עשרה הרוגי מלוכה לא היה מספיק לתיקון העולם מסירה בכח בלבד, אלא צריך מסירה בפועל, וכן עשו רבי עקיבה וחביריו עיין שם, והנה רבי עקיבא כשהיו סורקין בשרו וקורא קריאת שמע היה עושה מסירת נפש בכונה, אך תלמידיו ראו והרגישו שהוא משתוקק לעשות בפועל, שהוא שמח אם תצא נפשו ביסורין אלו, כדי שבזה יקיים מצות קדושת השם בפועל, והם לא ניחא להו בזה כי רוצים שישאר חי וינצל כדי שישתו מן מימי תורתו, ולכן כשהוא מכוין במסירת נפש בכונת הלב, א"ל תלמידיו רבינו עד כאן, רצונו לומר די לך בכח עד כאן תעשה שהוא מסירת נפש בכח, ולמה אתה משתוקק למסירת נפש בפועל, ואין אתה מתפלל שתנצל מן הגזרה הזאת כי למימך אנחנו צריכין, ואם צריך לעולם תיקון של מסירה בפועל יהיה זה על ידי אחרים, והשיב כל ימי הייתי מצטער שיתקיים תיקון זה של מסירה בפועל על ידי, ומה

ממתים ידך ה', שמיתתו היה על ידך שקרבת מיתתו ועל ידי זה מיעטתו שכרו, והיה ראוי להיות ממתים מחלד להיות מיתתו על פי הטבע שהיה יכול עוד לקבל יסורים יותר והיה מתרבה שכרו יותר. ועל זה השיב הקב"ה חלקו בחיים, שחלקו לעוה"ב הוא כאילו עדיין הוא בחיים וסובל עוד היסורים ולא נתמעט שכרו ע"י מהירת יציאת נשמתו באחד כלל והוא נוטל שכרו משלם. ובזה ניחא שלא שאלו מלאכי עליון שאלה זו על כמה צדיקים שקדמו לר' עקיבא ונהרגו על קדושת השם כמו ר' ישמעאל כהן גדול ורשב"ג, ולפי מה שכתבתי ניחא (צל"ח):

א"ל תלמידיו רבינו וכו'. לא אמרו לו כן ביום שנפטר, כי הוא יצאה נפשו באחד ואיך השיב להם, אך ידוע שהוא נחבש באלול ונפטר ביום הכפורים, ומעת אשר נחבש עד יום הכפורים היה נידון כל יום לפני אותו רשע, ובכל יום סורקין בשרו, ובעת שסורקין היה מקבל מלכות שמים בפסוק שמע ישראל, כי כל יום חושב שהיום ימות מרוב הצער, ובאותם הימים דברו עמו תלמידיו שהיו באים אצלו ועומדים במקום שהוא נידון, אבל ביום הכפורים שבו נפטר באמת לא באו תלמידיו כי יום עבודה הוא, ואפילו רבי יהושע הגרסי שהיה משמשו בקבע בכל יום להביא לו אכילה לא בא ביום הכפורים, כי רבי עקיבה היה גם כן בתענית ואינו צריך לו, אך אותו היום נפטר שיצאה נפשו באחד, והחזירו אותו לבית האסורין וגזרו שלא יוכל לבא אחר לקחת אותו לקוברו, עד שבא אליהו זכור לטוב וגילה הדבר לרבי יהושע הגרסי, והלכו שניהם לבית האסורים ומאת ה' היה שנפלה תרדמה על כולם, ונכנס רבי יהושע ונטלו על כתפו ולא

קריאת שמע בחז"ל

שבת דף קי"ט ע"ב

רש"י

בקר : בזמן קריאת שמע, וכן מאחרי בנשף. והיה כנור ונבל: בסיפיה דקרא ואת פועל ה' לא יביטו, לא שמו לב ליחד שמו על בריותיו.

אמר רבי אבהו, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו קריאת שמע שחרית וערבית, שנאמר הוי משכימי בבקר שכר ירדפו וגו', וכתוב והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה' לא יביטו, וכתוב לכן גלה עמי מבלי דעת.

ידושלמי שבת (דף ט' ע"א)

תני בשם ר"מ, כל מי שהוא קבוע בארץ ישראל, ואוכל חוליו

פירושי האחרונים

בו על האויב להמית בו, ועם כל זה סבר וקביל ולא עשה הצלה לנפשו, והענין הוא כי שם כה"ת רמוז בראשי תיבות, (תהלים ק"ג) כל הנשמה תהלל יה, ופסוק זה בפרקי שירה אומרת אותו החולדה, אשר אינה מצויה אלא רק ביבשה ולא יש בנגדה בדגי הים, כי על כן יושבי תבל הזה נקראים יושבי חלד, וכמ"ש חכמינו ז"ל והשיב להם הקב"ה חלקם בחיים, רצונו לומר לא הפסידו במיתה זו אלא הרויחו, כי עיי"כ כל החיים הבאים בכל הדורות אח"ז יהיה להם עזר בבירור שלהם מחמת דבר זה הנעשה בעשרה הרוגי מלוכה, וכמפורש בספר הכוונות לרבותינו ז"ל, ואם כן יש להם חלק שכר במעשה החיים כולם עד ביאת המשיח (בן יהודע):

יצתה בת קול ואמרה. אשריך רבי עקיבה שיצאה נשמתך באחד, ואתה מזומן לחיי עולם הבא. כך גרסת עין יעקב דגריס ביציאה הב' גם כן יצתה נשמתך באחד, וק'

שאמר היה מאריך באחד אין זה מקושר עם דברים שא"ל תלמידיו והשיב להם, אלא זה קאי ומקושר עם מ"ש והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, והש"ס הביא דברי תלמידיו ותשובתו באמצע, ואלו הדברים של תלמידיו היו ביום אחד קודם יום שנפטר בו, וכמ"ש לעיל, ודבר זה הוא מוכרח על פי מדרש רבותינו ז"ל במשלי, דמפורש בעת שיצאה נשמתו לא היה אחר מתלמידיו אצלו ולא ידעו בו, עד שבא אליהו זכור לטוב וגילה על פטירתו (בן יהודע):

ממתים ידך ה' ממתים מחלד (תהלים י"ז י"ד). פירוש תלמידי חכמים בעלי תורה שנתנה ביד ימין, ראוי שיהיו מומתים בידך, כלומר על מטתם בנשיקה שהיא מיתה בידי שמים, ואיך יהיו מומתים מחלד, רצונו לומר על ידי בני אדם יושבי חלד, והא דהזכירו עתה את בני אדם בשם יושבי חלד, באו לרמוז בדבריהם גודל צדקתו של רבי עקיבה, שהיה יכול להציל עצמו בשם כה"ת לכוין

רש"י

קץ הימין: שיחזיר ימינו לפניו, שהשיב אחר ימינו מפני אויב. שמע ישראל: לאביהם היו אומרים.

קריאת שמע בחז"ל

בטהרה, ומדבר בלשון הקודש, וקורא את שמע בבוקר ובערב מובטח לו שהוא מחיי העולם הבא:

פסחים (דף נ"ז ע"א)

אמר רבי שמעון בן לקיש, ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו, אמרו לו בניו, שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

פירושי האחרונים

מלתא אחרינא דפליגי אהדדי אבל מדלא קאמר ר' אבהו אמר כו' וכן בכל אינך אלא וא"ר אבהו כו' משמע דלא פליגי ונראה משום דכל מעשה אדם גם מאורעותיו הם נמשכים ומסוגלים לפי מעשה ז' ימי בראשית כמו שהאריכו בזה חז"ל בס"פ מי שהחשיך דאיכא למ"ד מזל יומא גרים כו' ע"ש ואיכא למ"ד מזל שעה גורם דהיינו שצ"ם חנכ"ל והוא ג"כ לפי התחלת ז' ימי יצירה וע"ז אמר הכתוב ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם וגו' וכמ"ש כל זה בפ' הניזקין גבי מעשה אשה ושבעה בניה כו' ע"ש באורך והוא ענין דשמעתין דכ"א מהאמוראים אמר חורבן ופורענות של ירושלים הבאה לפי מזל היום שהיה הרע כפי החטא שהיה בה והתחיל מיום השבת כי הוא הקדוש ואמר לא חרבה ירושלים בפורענות של שריפת אש כמ"ש ויצת אש בציון אלא בשביל שחללו בה השבת

למה אמרה זאת דכבר אמרה בפעם ראשונה תיכף, ונראה לי בס"ד כפלה הדברים דרך חיבה, ועוד להורות על תיקון שלם בחיצוניות ופנימיות (בן יהודע):

אשריך רע"ק כו'. שהוא ודאי קבלת עול מלכות שמים שלימה כמ"ש זו תורה וזו שכרה ממתים ידך ה' וגו' זו תורה שע"י לימוד תורה נהרג להיות זה שכרו ופירש"י ממתים מידך היה לו למות ולא מידי ב"ו עכ"ל רישא דקרא שפיר מתפרש וסיפא דקרא ממתים מחלד ר"ל שהיה לו למות כדרך כל העולם וחלד הוא לשון עולם כמו האזינו כל יושבי חלד וק"ל (מהרש"א):

לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו קריאת שמע: (ולעיל מובא: אמר אביי לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחללו בה את השבת שנאמר ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם). לכאורה דכל הני אמוראי דכל חד אמר לא חרבה ירושלים אלא בשביל זה כו' וכל חד נקט

מאירי

זו אשה ושבעה בניה:
 עבודה זרה וגלוי עריות
 ושפיכות דמים עומדים
 צפני פקוד נפש אלא שיש
 בהם תנאים כבר ביארנו
 צננהדרין, וזה שסיפר
 צכאן צאותם ילדים וילדות
 שנשצו לקלון ר"ל למשכצ
 זכור, וכן צאותם ילדות
 שנשצו לעריות וכשהרגישו
 צעמאן למה הם מתצקשות
 קפצו כלן ונפלו לתוך הים,
 וכן מה שספר צמרים
 ושצעה צניה שכלס מסרו
 עמאן להריגה שלא לעבוד
 ע"ז, ומה שאמר אף היא
 עלתה לגג ונפלה ומתה
 פירושו שלא יציאה לכך גם
 קן:

קריאת שמע בחז"ל

גיטיך (דף נ"ז ע"ב)

רש"י

זו אשה: הורגנו כל
 היום.

ורב יהודה אמר, זו

אשה ושבעה בניה אתיוהו קמא
 לקמיה דקיסר אמרו ליה פלח לעבודת
 כוכבים, אמר להו כתוב בתורה "אנכי ה'
 אלהיך" אפקוהו וקטלוהו, ואתיוהו לאידך
 לקמיה דקיסר אמרו ליה פלח לעבודת
 כוכבים, אמר להו כתוב בתורה "לא יהיה
 לך אלהים אחרים על פני" אפקוהו
 וקטלוהו, אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח
 לעבודת כוכבים אמר להו כתוב בתורה
 "זובח לאלהים יחרם" אפקוהו וקטלוהו,
 אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת
 כוכבים אמר להו כתוב בתורה

פירושי האחרונים

שנאמר הוי משכימי וגו', כי כן דרך המשכרים
 במ"ש לכבוד סעודת לוי תמלכתא שמבטלין
 ק"ש של ערבית ולמחר גם בשחרית עוברים
 זמן ק"ש ואומרים הוי כי עדיין ראשי דוי.
 ואמר וכתוב והיה כנור ונבל וגו'. קיצר הכא
 התלמוד וסמך אהך דפ"ב דסוטה כל השותה
 בד' מיני זמר מביא ה' פורענות כו' כי תחת
 שהיה לו לקרא ק"ש בד' ברכותיה בלילה הוא
 שותה יין בד' מיני זמר ונעשה שכור ומבטל
 ק"ש בד' ברכותיה שנאמר ואת פועל ה' וגו'
 ע"ש (מהרש"א):

לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו
 קריאת שמע: שם לא חרבה ירושלים אלא
 בשביל חלול שבת. נראה לי בס"ד הטעם
 שבת הוא סוד מלכות, וירושלים ה"ס

שנאמר ומשבתותי העלימו וגו' הרבה
 עבירות חשב שם באותו ענין שנאמר כהני
 חמסו תורת גוי אבל ממה שהזכיר זה
 הפורענות ואשפוך חמתי באש וגו' מוכרח
 דבשביל חלול שבת בא זה הפורענות כמ"ש
 לעיל דבשביל חילול שבת הדליקה מצויה כו'
 ומשבתותי העלימו דקאמר אכהנים קאי שהם
 מורי התורה ולפי שאיסורי שבת אין ידועין
 להמון עם כמ"ש הרמב"ם כגון הקשירה
 וטלטול והליכה ודבור שלא לצורך וראוי
 לת"ח שהוא הכהן להודיען לע"ה אבל הם
 הכהנים העלימו עיניהם של ע"ה בכל זה ועי"ז
 אחל בתוכם כמ"ש אות היא ביני וביניכם וגו'.
 ור' אבהו אמר לא חרבה ירושלים בפורענות
 הגלות אלא בשביל שבטלו ק"ש שחרית כו'

רש"י

האמרת: ייחדת.
 גושפנקא: חותמי
 שצורת טבועה בו כדי
 שתהא נראה משתחוה
 לה. הרמנא דמלכא:
 שולטנות המלך קבל
 עליו לעשות. גושפנקא,
 חותמי שצורת טבועה
 בו כדי שתהא נראה
 משתחוה לה. הרמנא
 דמלכא: שולטנות המלך
 קבל עליו לעשות.

קריאת שמע בחז"ל

"לא תשתחוה לאל אחר" אפקוהו וקטלוהו,
 אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח לעבודת
 כוכבים אמר להו כתוב בתורה שמע
 ישראל ה' אלהינו ה' אחד אפקוהו
 וקטלוהו, אתיוהו לאידך אמרו ליה פלח
 לעבודת כוכבים אמר להו כתוב בתורה
 "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא
 האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת
 אין עוד" אפקוהו וקטלוהו, אתיוהו לאידך
 אמרו ליה פלח לעבודת כוכבים אמר להו כתוב בתורה "את
 ה' האמרת וגו' וה' האמירך היום" כבר נשבענו להקדוש ברוך
 הוא שאין אנו מעבירין אותו באל אחר ואף הוא נשבע לנו שאין
 מעביר אותנו באומה אחרת, אמר ליה קיסר אישדי לך
 גושפנקא וגחין ושקליה כי היכי דלימרו קביל עליה הרמנא
 דמלכא אמר ליה חבל עלך קיסר חבל עלך קיסר על כבוד

פירושי האחרונים

קריאת שמע שעל המטה, הרי ארבעה עתים
 יש לקריאת שמע, וזה רמוז בדעת שהוא ד'
 עת, וז"ש גלה עמי מבלי שקיימו קריאת שמע
 שיש לה ד' עת (בן יהודע):
 בקש יעקב לגלות כו'. מלשונות הכפולים
 בהאי קרא האספו ואגידה לכם וגו' הקבצו
 ושמעו וגו' דהיינו האספו ואגידה לכם
 באחרית הימים היינו ממש קץ הימין שנאמר
 בסוף דניאל ומשמע לפי הדרש הימין
 מלשון ימים דהכי פרש"י שם ולא כפירש"י
 בשמעתין ימין שיחזיר ימינו לפניו כו' ע"ש
 ואמר הקבצו ושמעו וגו' ע"ש קיבוץ גליות
 כדמפרש בב"ר ומפני שלא הזכיר בקרא

מלכות, לכך חרבה בעבור חלול שבת, וכן
 הטעם מה שאמר שבטלו קריאת שמע שחרית
 וערבית, דק"ש היא רמ"ח תיבין וב' פעמים
 רמ"ח דשחרית וערבית מספר מלכות, לכך
 חרבה ירושלים שה"ס מלכות, וליף מדכתוב
 (ישעיהו ה' יא) משכימי בבוקר שכר ירדופו, כי
 כן דרך שותי שכר הרבה בלילה שצריכים
 לשתות בבוקר, ועל כן בטלו קריאת שמע
 בלילה וביום, ואמר עוד וכתוב (ישעיהו ה' י"ג)
 גלה עמי מבלי דעת, נראה לי בס"ד דקריאת
 שמע מן התורה פעמים, א' ביום וא' בלילה,
 ועוד יש שתיים מתקון חכמינו ז"ל אחת
 קריאת שמע דקרבתות בשחרית, ואחת

קריאת שמע בחז"ל

עצמך כך על כבוד הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה, אפקוהו למיקטליה, אמרה להו אימיה יהבוהו ניהלי ואינשקיה פורתא, אמרה לו בניי לכו ואמרו לאברהם אניכם אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות אף היא עלתה לגג ונפלה ומתה יצתה בת קול ואמרה אם הבנים שמחה.

פירושי האחרונים

בתר הכי שהודיע להם זמן קץ הימין וקיבוץ גלויות אמרו שנסתלקה ממנו שכינה כדי שלא יבא לגלות קץ הימין כמ"ש גם בדניאל סתום הדברים וחתום וגוי אבל הוא חשב מטעם אחר שנסתלקה ממנו השכינה דשמה יש פסול במטתו ופי' הסמ"ג שמא יש בכס פסול שאינו מאמין בה' אחד כו' ע"ש וז"ש להו ושמעו אל ישראל אביכם דהיינו שתקבלו מלכות שמים עליכם כמו שקבל ישראל אביכם ועיין בב"ר. ובזה הלשון השיבו שמע ישראל וגוי' כפרש"י לאביהם היו אומרים כן שמע ישראל ה' וגוי' כשם שאתה קבלת עליך ה' שהוא שם האחדות גם אלהינו ה' אחד ומלשון אלהינו לשון רבים ולא כתיב אלהיך וגוי' מלשון יחיד כדכתיב בתר הכי ואהבת את ה' אלהיך וגוי' אמרו דלא משה אמרו בתחלה רק בני יעקב ואח"כ גם משה אמרו ע"ש זה בהאי לישנא ועל כוונה זו אמר הכתוב אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם ר"ל אני ה' שהוא שם המיוחד לא שניתי רק אחדות גמור ובני יעקב ממש לא כליתם דבר זה אבל הודו לדברי אביהם לומר ה' אחד

(מהרש"א):

ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין וכו' עד פתח יעקב אבינו ואמר בשכמל"ו. צריך קצת טעם מה שייכות זה השבח של בשכמל"ו באותו פעם, וגם מהו קץ הימין,

וגם כיון שאין בלבם אלא אחד למה נסתלקה שכינה ממנו, ואם מפני שלא הסכימה השכינה שיגלה קץ החתום וכמו שנאמר לדניאל (י"ב), אם כן היה להגמרא כאן לפרש כן ולומר זה שמפני כן נסתלקה השכינה ממנו. ורש"י פירש קץ הימין שהשיב אחר ימינו, ואני אומר שיש קץ הימין ויש ג"כ קץ השמאל, וקץ הימין הוא מצד החד ורחמים, ויש ג"כ קץ במדת הדין וכמו שכתוב (ע"י יחזקאל כ', ל"ג) אם לא בחימה שפוכה אמלוח עליכם, והקב"ה מביא עליהם מציקין כהמן להחזירן למוטב, ויעקב ביקש לגלות לבניו קץ הימין כי היה מתיירא שלא יוכל לעמוד בנסיון לקבל צרות ופורעניות וחבלי משיח, אבל באמת ישראל קדושים הם והם מוכנים לסבול רק לקרב גאולת השכינה, וכמו"ש רז"ל (ראש השנה ל"ב ע"ב) כי כל האי ריתחא לירתח רחמנא ולפרקינן, והדין הזה עצמו חסד ורחמים נחשב לישראל, ובשביל זה נסתלקה השכינה על שחשד את בניו בני ישראל שיקצו בפורעניות, אבל יעקב היה סבור שסילוק השכינה היה מפני שיש ח"ו איזה פסול בבניו, ושאל אותם אם יש בהם פסולת כאברהם שיצא ממנו ישמעאל וכיצחק שיצא ממנו עשו, חקר אם לא פגמו בימין או בשמאל, כי לפעמים אדם בועט מרוב טובה וישמן ישורון ויבעט, וזה פוגם בימין

פירושי האחרונים

הפירוש כי שם אל"ף דל"ת מורה כי הוא אדון והכל עבדיו, וזה מורה על מלכותו כי אין מלך בלא עם שהם עבדיו, וזה מורה על מדת הדין, משא"כ שם הוי' הוא עצם הרחמים, וכבר כתבתי לעיל בשם הרב ר' אפרים ז"ל פירוש מאמרם שם העולם הבא כולו הטוב ומטיב דהיינו שיראו למפרע כי לא היה מדת הדין כלל רק הכל היה חסד ורחמים, ולכן בעוה"ז נדמה ששם שנקרא בו אינו דומה לשם שנכתב שזה רחמים וזה דין, אבל לעולם הבא הוא נקרא ג"כ ביו"ד ה"י דהיינו שיבינו ששם א"ד ג"כ הוראתו כמו שם יו"ד ה"י, וממילא לא יתבטל שם א"ד לעולם ועד, ושם זה מורה על כבוד מלכותו כי הוא מורה שהוא אדון על הכל, וכששמע הזקן שהם הכירו זה ואמרו ה' אלקינו ה' אחד, וא"כ גם שם א"ד הוא רחמים וישאר גם לעתיד, פתח ואמר **בשכמל"ו, ששם כבוד מלכותו ישאר ברוך לעולם ועד:** (צ"ח):

אמר שמא ח"ו יש במטתי פסול. נל"פ דבמה שהקב"ה סותם הקץ ומליבא לפומא לא מגליא יש בזה א' מב' טעמים או כי אינו בטוח בנו שלא יבוא לכפור ח"ו אם ידעו אריכות הגלות ורב הצרות והשיעבוד לא יסבלו ח"ו ע"כ נעלם מהם שבכל יום יצפו על ישועתם וחלילה לחשוב כן על עם ה' אלו אבל הטעם בהפך כי ישראל קדושים ולא סרו מאחרי ה' מעולם ובכל יום ויום ידם נטוי למהר הקץ קודם זמן הקצוב ולכן לא יגלה קץ הקצוב כי בנו הדבר תלוי למהרו ולאחרו ואם יתמהמה חכה עכ"פ באחרית הימים וזה היתה דאגת יעקב אע"ה בהסתלקות השכינה אולי הוא זה מפני רוע לבבם ויש בהם פסול שרש פרה ראש ולענה אשר לא יסבלו תוקף אריכות הגלות לכן פתחו וענו ה' אחד ופרש"י בחומש ה' שהוא

שהוא מדת החסד שהשפיע לו הקב"ה טובה, ויש בועט בפורעניות כאיוב שלא היה יכול לעמוד בנסיון של מדת הדין וזה פוגם בשמאל. ואין לנו עסק בנסתרות רק כן מצאנו ברש"י בחומש (שמות ט"ו, ו') בפסוק ימינך ה' נאדרי וגומר כשישראל עושין רצונו מהפכין מדת הדין למדת הרחמים ואז השמאל נעשה ימין, מכלל כשאין שם מדת הרחמים אז השמאל נשאר שמאל שמשם בא העונש והפורעניות: והנה אברהם היה מצד החסד, ומדותיו יוכיחו להאכיל ולהשקות ולעשות לוויה ולקרב בני אדם לאמונה השלימה, ואין לך גומל חסד גדול מזה, וזהו רמז תתן אמת ליעקב חסד לאברהם (מיכה ז, כ). ויצחק היה מצד מדת הדין וכן כתיב (בראשית ל"א, מ"ב) ופחד יצחק, וחקר אותם הזקן אם יש בהם פגם מאיזה צד, והם השיבו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ובמסכת ברכות דף ס' ע"ב חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אמר רבא לקבלינהו בשמחה וכו' ר' שמואל בר נחמני אמר מהכא בה' אהלל דבר באלקים אהלל דבר, בה' זו מדת טובה באלקים זו מדת פורעניות, ופרש"י אלקים לשון דיין כמו עד אלקים יבא דבר שניהם, וזה שהשיבו שבטי ישראל ה' זו מדת טובה אלקינו זו מדת פורעניות ה' אחד אצלינו הכל חסד ורחמים נחשב ומקבלים בשמחה זה כמו זה, ובזה ראה הזקן שלא פגמו אפילו בשמאל:

ולעיל סוף ואלו עוברין (נ' ע"א) אמרו ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד אמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה עולם הבא עולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת ולעולם הבא שמו אחד נכתב ביו"ד ה"י ונקרא ביו"ד ה"י. ואומר אני שאין הכוונה שיבוטל שם אל"ף דל"ת חלילה, אבל כך

קריאת שמע בחז"ל

בבא מציעא דף ק"ז ע"ב

ועבדתם את ה' אלהיכם זו קריאת שמע ותפילה.

פירושי האחרונים

השם ביה"כ היו עונין אחריו בשכמל"ו. ותניא ר' אומר כי שם ה' אקרא וגו' אבל משה לא אמרו דהיינו בפ' שמע ישראל ה' וגו' שנכתבה בתורה מפני שלא אמרו כדרך הקורא ק"ש כמקבל עליו מלכות שמים אלא בדרך לימוד לישראל כתבה וע"כ לא שייך ביה לענות אחריו בשכמל"ו ולזה אמר אנן נמי בקורא ק"ש לקבל עליו עול מלכות שמים היה לנו לומר ג"כ בשכמל"ו כמ"ש יעקב בקבלת בניו עול מלכות שמים עליהם וכדכתיב כי שם ה' אקרא וגו' כמ"ש ביומא אבל משום דלא אמריה משה בתורה היה גנאי להוסיף על דברי משה ולהפסיק בקול רם בשכמל"ו בין ה' אחד לואהבת ומשום דאמרו יעקב בקבלת מלכות שמים נימריה מיהת בחשאי ומסיק דהיכא דאיכא למיחש לתרעומת המינין התקינו שלא ניחוש אל מה שלא אמרו ונמריה בקול רם כמו שאמרוהו בני יעקב. זהו הנראה לפי סוגיין דשמעתין ולפי המדרשות פירשו בו המפרשים דרכים אחרים (מהרש"א):

באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. נראה לי בס"ד הטעם דאמר פסוק זה אחר שידע שזרעו צדיקים, והוא דאיתא בדברי רבינו האר"י ז"ל כי בפסוק זה הוא יחוד המלכות ויש בו רמז לעשר ספירות שבה. גם עוד נודע מכתבי רבינו האר"י ז"ל שכל השבטים נשרשים במלכות ורק יוסף הצדיק ע"ה הוא בתפארת שהוא דכורא, ולכן כיון שידע שבניו צדיקים קרא עתה פסוק זה שהוא יחוד המלכות אשר בניו הם שם (בן יהודי):

עתה אלקינו עתיד להיות א' והכונה כדלעיל ס"פ ג' שלע"ל יהיה הכל א' הטוב והמטיב שיבינו שכל הרעות לטוב היו וכן פ"י בצל"ח בשם גדול א' ועל זה שחלילה להם לבעוט בה' כי יסבלו הכל בטוב וא"כ מעתה ע"כ הטעם השני אמת שבידינו למהר הגאולה בכל יום ויום וע"ז אמר יעקב בשכמל"ו פ"י לא כמו שהייתי סבור שמלכותו יתגלה באחרית הימים ע"ד ה' ימלוך אבל ברוך מלכותו לעולם ועד מיד ולאלתר בכל יום ויום הדבר וכל שבידו לאו מחוסר מעשה וזהו שאנו בושים לאומרו בקול רם לאמור שבידינו לקרב ביאת המשיח וקדוש שמו הגדול ית"ש ואנו מתעצלים ורב בזיון וקצף ולא נאמרוהו יש לנו צער באמרינו כי עתיד להיותו אחד ועד מתי ה' לכן אומרים בחשאי ויוצדק המשל דאחז"ל בעוברת שהריחה ביה"כ לוחשין לה באזנה יה"כ הוא ובפוסקים כ' שאין הלחש תועלת להריחה נבלה או שאר איסור דוקא ביה"כ מהני הלחש והטעם לזה כי ביה"כ לוחשין לה שתסבול הצער לשעה קלה עד עבור היום ועי"ז תנוח כח המתאוה משא"כ בנבלה מה מהני הלחש הלא לעולם לא תנחם וה"נ בת מלך שהריחה ציקי קדירה צוקי זמן הגלות לוחשין לה בשכמל"ו שבידה להושיעה לעצמה למען תתנחם מצערה ועי' בסמוך עוד יישובים בזה (חתם סופר):

פתח יעקב ואמר בשכמל"ו נו'. הנראה לפי סוגיא דשמעתין כי יעקב אמרו כששמע שהיו בניו מזכירים שם שמים כשאמרו שמע ישראל ה' וגו' וכמ"ש ביומא כשהזכיר כה"ג

קריאת שמע בחז"ל

סוטה (דף מ"ב).

רש"י

מאי שנא שמע

ישראל: למה מתחיל

בלשון זה.

ואמר אליהם שמע ישראל: מאי שנא**שמע ישראל. אמר רבי יוחנן משום****רבי שמעון בן יוחי, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל, אפילו****לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין****בידם.**

פירושי האחרונים

מזלו, ורצה לבטל מהם קריאת שמע שחרית וערבית, וכמו שאמרו לקמן (ע"ב) על פסוק השכם והערב, כי על אלו נאמר (תהלים קמ"ט ו') רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם, ולכן גבי משה רבנו ע"ה בהריגת המצרי כתיב (שמות ב' י"ב) ויפן כה וכה ויהרוג את המצרי, שזכר יחוד של כ"ה וכ"ה דשחרית וערבית. ובזה פירשתי בס"ד, מה ששלח יוסף הצדיק ע"ה ליעקב אבינו ע"ה לומר לו, כה אמר בנך יוסף שמני אלהים לאדון לכל מצרים (בראשית מ"ה ט), כלומר על ידי כ"ה אתון דאמר בנך יוסף, לכך שמני אלהים לאדון, ששלפתי חרב זה כנגד הקליפות של מצרים ופרעה, וגברתי עליהם. ולזה אמר כאן אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית, אין אתם נמסרים בידם, כי אלו יהיו חרב פיפיות כנגד אויביכם. ומה שאמר שני פעמים מדבר עמהם, אחד בספר ואחד במלחמה, בספר היינו עיר הסמוכה לגבול ישראל, ובערבי קורין אותה ס"ר ח"ד (בן יהודע):

מאי שנא שמע ישראל. בספרים אחרים גרסינן "למה לי" שמע ישראל, וכן עיקר. רצה לומר כי היה די לומר אתם קרבים היום למלחמה (באר שבע): **מ"ש שמע ישראל כו' אפילו לא קיימתם כו'.** פרש"י למה התחיל בלשון זה עכ"ל. והרא"ם כתב דאל"כ שמע ישראל ל"ל דכבר כתיב כו' ע"ש ולשון מאי שנא דקאמר לא משמע כן דהול"ל שמע ישראל ל"ל ונראה לפרש משום דלפניו ולאחריו נקט בלשון רבים דכתיב ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים גו' ומ"ש שמע דכתיב בלשון יחיד ולא כתיב שמעו ג"כ בלשון רבים למדרש אפילו לא קיימתם אלא ק"ש כו' דזו היא קבלת מלכות שמים ועול מצות להשרות השכינה להלך עמכם להלחם גו' ולזה אמרו לקמן שבא גלית שחרית וערבית כדי לבטלן מק"ש וק"ל (מהרש"א): **אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית.** נ"ל בס"ד, כ"ה אתון של שמע ישראל הם חרב פיפיות להכרית בהם אויבי ישראל, ולכן הרגיש הפלשתי בזה מכח